

K O S K E
KESKI-SUOMEN
SOSIAALIALAN
OSAAMISKEKUS

**KÄYTÄNNÖN HARJOITTELUN KEHITTÄMINEN
LASTENSUOJELUSSA KESKI-SUOMESSA –HANKE
(KÄHY)**

Loppuraportti

24.4.2008

JOHANNA HIETAMÄKI
PIA LAHTINEN

Julkaisija

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Projektikoordinaattori Johanna Hietämäki,

p. 044 2821112 [johietam\(at\)cc.jyu.fi](mailto:johietam(at)cc.jyu.fi)

Projektipäällikkö Pia Lahtinen, Keski-Suomen lastensuojelun kehittämissyksikkö, p. 040 7081168 pia.lahtinen@jkl.fi

Postiosoite

Käytännön harjoittelun kehittäminen lastensuojelussa –hanke / Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (KOSKE), Matarankatu 4, 40014 Jyväskylän yliopisto.

Käyntiosoite

Matarankatu 4, 1. kerros, Jyväskylä

Postiosoite

Matarankatu 4

40014 Jyväskylän yliopisto

www.koskeverkko.fi

1. SOSIAALIALAN TYÖSSÄ OPPIMISEN KEHITTÄMINEN LASTENSUOJELUSSA

Sosiaali- ja terveysministeriö rahoitti Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskuksen (SOCCA), Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (Koske), Kanta-Hämeen, Pirkanmaan ja Satakunnan sosiaalialan osaamiskeskuksen (Pikassos Oy) ja Ab Det Finlandssvenska social och kompetenscentretin (FSCK) yhdessä toteuttamaa hanketta opiskelijoiden käytännön harjoittelun vahvistamiseksi lastensuojelussa¹. Koko hankkeen päätavoitteena oli vahvistaa alueellisesti sosiaalialan työelämän yhteistyötä sosiaalialan osaamiskeskusten, kehittämissyksiköiden ja alan korkeakoulujen ja oppilaitosten kanssa niin, että alalle syntyy valtakunnallisesti vahva harjoittelukäytäntö ja harjoittelun ohjaus. Tavoitteena oli kehittää sosiaalialan toimintayksiköitä elinikäisen oppimisen ympäristöiksi, joissa moniammatillinen ja yhteisöllinen oppiminen liittyy luontevasti henkilöstön ammatillisen osaamisen ja työn kehittämiseen.

SOCCAn, KOSKE:n, Pikassos Oy:n ja FSCK:n osahanke toteutettiin lastensuojelussa. Käytännössä kokeilualustoina toimivat kunkin osaamiskeskusalueen lastensuojelun kehittämissyöksikköverkostot. Tavoitteena oli kehittää lastensuojelutyöhön moniammatillisuuteen ja yhteisölliseen oppimisprosessiin pohjaavaa käytännön harjoittelun mallia ja luoda seudullisia yhteistyöverkostoja harjoittelukäytäntöjen kehittämisen tueksi. Lisäksi kehitettiin lastensuojelun käytännön harjoittelun ohjauksesta vastaaville työntekijöille ohjaamisvalmiuksia vahvistavaa koulutusta. SOCCA toimi hankkeen hallinnoijana ja vastasi yhteistyön koordinoinnista sekä hankkeen seurannasta rahoittajan edellyttämien tulosten saavuttamiseksi.

Kehittämistyö tehtiin kunkin osaamiskeskuksen alueella lähtien paikallisista lähtökohdista ja tarpeista. Alueet ovat erilaisia suhteessa aikaisemman kehittämistyön sisältöihin ja laajuuteen. Tämän vuoksi kehittämistyön tärkeäksi painopistealueeksi muodostui oppiminen jo koetuista ja kokeilluista kehittämiskohteista. Alueellisia eroja muodostui esimerkiksi siitä, että pääkaupunkiseudulla on kehitetty ja vakiintunut opetusklinikkatoiminta. Satakunnassa työssä oppimisen kysymyksissä oli jo vahva yhteistyöverkosto. Keski-

¹ Jatkossa tässä raportissa käytetään sosiaalialan osaamiskeskuksista niiden lyhenteitä.

Suomessa hanke oikeastaan vasta käynnisti lastensuojelun työssä oppimiseen liittyvää yhteistyöverkostoa. Lähtökohdat kehittämistyölle olivat siis hyvin erilaisia.

Erilaisista lähtökohdista huolimatta itsenäinen kehittämistyö eri osaamiskeskusten alueella mahdollisti monenlaisten innovaatioiden ja toimintamallien kehittämisen. Tämä toi moninaisuutta ja edisti kehittämistyön hedelmien hyödyntämistä erilaisissa toimintaympäristöissä. Esimerkiksi Keski-Suomessa aiotaan jatkossa hyödyntää kehittämistyössä lastensuojelun alkuvaiheen tilanearviotyöskentelyyn kehitettyä työssä oppimisen mallia (Hipp 2007). Tarkastelemme seuraavaksi lastensuojelun työssä oppimisen kehittämistyön tavoitteita, toimintaa ja tuloksia osaamiskeskuksittain.

2 Käytännön harjoittelun kehittäminen lastensuojelussa Keski-Suomessa -hanke (KAHY)

2.1 Tavoitteet

Käytännön harjoittelun kehittäminen lastensuojelussa Keski-Suomessa – hankkeen (jatkossa KÄHY-hanke) tavoitteena oli kehittää moniammatillisuuteen ja yhteisölliseen oppimisprosessiin perustuvaa lastensuojelutyön käytännön harjoittelun mallia, luoda seudullisia yhteistyöverkostoja harjoittelukäytäntöjen kehittämisen tueksi ja kehittää työntekijöiden ohjaamisvalmiuksia vahvistavaa koulutusmallia. Tavoitteena oli myös edistää lastensuojelun harjoittelukäytäntöjen kehittämistä vaikuttamalla harjoittelun ohjaukseen ja opiskelijoiden sitoutumiseen. Kun harjoitteluun liittyvät oppimisprosessit muuttuvat yhteisöllisiksi, siitä hyötyvät niin opiskelijat, työpaikat kuin koulutusyksikötkin. (Sosiaalialan käytännön harjoittelun kehittäminen hankesuunnitelma 2005; Sosiaalialan käytännön harjoittelun kehittäminen – hanke/ Hankehakemus 2006.) Lisäksi hankkeen avulla pyrittiin vaikuttamaan sosiaalialan, erityisesti lastensuojelun työvoiman saatavuuteen Keski-Suomen alueella.

Hankkeen tavoitteina oli siis

- 1) kehittää lastensuojelun harjoittelu- ja ohjauskäytäntöjä
- 2) kehittää harjoittelun seudullista ja alueellista koordinaatiota
- 3) tiivistää ohjaajien ja opettajien yhteistyötä

- 4) tarkastella harjoittelun ohjauksen rahoitusta ja kuntien rahoitusmahdollisuuksia harjoittelun kehittämisessä ja rekrytoinnissa
- 5) turvata sosiaalialan vetovoimaisuutta sekä vahvistaa alan opiskelijoiden ammatti-identiteettiä ja motivaatiota työskennellä alalla koulutustasoaan vastaavasti.

Yllä oleviin tavoitteisiin vastaamiseksi määriteltiin hankkeen aikaiselle toiminnalle sisältö. Se koostui seuraavista tekijöistä:

- 1) lastensuojelun harjoittelun seudullisen tai alueellisen yhteistyöverkoston muodostaminen
- 2) ohjaajakoulutuksen ja lastensuojeluun liittyvän koulutuksen järjestäminen
- 3) käytännön opetuksen kehittämismallien soveltuvuuden arviointi
- 4) ammattitaidon muuttuvien vaatimusten tarkastelu koulutuksen, työkäytäntöjen ja työmenetelmien kehittämiseksi
- 5) harjoittelukustannusten ja -resurssien arviointi

2.2 Hankkeen toiminta

Keski-Suomen KÄHY -hanketta suunniteltiin yhteistyössä Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (Koske), Keski-Suomen lastensuojelun kehittämissyksikön (KEHYS), Jyväskylän yliopiston sosiaalityön yksikön sekä Jyväskylän ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan sosiaalialan koulutusohjelman ja kehittämissyksikön kanssa. KÄHY-hankkeen keskeiset toimijat olivat ohjausryhmä ja hankkeessa toimivat työntekijät. Hankkeen työntekijöinä toimivat projektikoordinaattori Johanna Hietämäki 1.10.2006–31.5.2008 ja oman työnsä ohessa projektipäällikkö Pia Lahtinen Keski-Suomen lastensuojelun kehittämissyksiköstä. Lisäksi harjoittelupaikkojen www-sivujen kehittämiseen palkattiin osa-aikaiseksi työntekijäksi ajalle 1.11.2007–31.12.2007 projektityöntekijä Johanna Liukkonen. Ohjausryhmä oli monitoimijainen. Siinä olivat edustettuina lastensuojelun ammattilaisia kouluttavat yksiköt: lehtori Aira Ahonen Jyväskylän ammattiopistosta, lehtorit Meeri Pekonen ja Raija Lundahl Jyväskylän ammattikorkeakoulusta, lehtorit Marjo Kuronen ja Jorma Hänninen Jyväskylän yliopistosta. Työelämän edustajina olivat sosiaalityöntekijä Sanna Hänninen Hankasalmeelta ja ohjaaja Jari Eronen Myllyjärven nuorisokodista Jyväskylästä. Lisäksi ohjausryhmässä olivat mukana hankkeen työntekijät.

KÄHY-hankkeen avulla pyrittiin luomaan laaja-alaisesti edellytyksiä käytännön harjoittelun kehittämiseksi ja tekemään itse kehittämistyötä. Käytännössä KÄHY-hanke alkoi tiedottamisesta, yhteistyöhön kutumisesta ja yhteistyöiltapäivästä. Hanke toteutti Käytännön harjoittelun ohjaaja - ohjaajakoulutuksen ja loi harjoittelun www-sivut. Lisäksi suunniteltiin käytännön harjoittelun kehittämismallien paikallisia sovellusmalleja ja koottiin yhteistyöverkosta. Hankkeessa oli tarkoitus selvittää myös harjoittelukustannuksia ja ohjausresursseja. Seuraavaksi tarkastellaan hankkeen toimintaa yksityiskohtaisemmin.

Tiedottaminen ja yhteistyön käynnistäminen

Hankkeesta **tiedottaminen ja yhteistyöhön kutuminen** tapahtui monin eri tavoin sähköpostitse, puhelinkontaktein, lomakekyselyin ja keskusteluihin muissa yhteyksissä. Tiedottamisessa oli keskeisellä sijalla hankkeesta tehty esite ja kyselylomake osallistumisesta hankkeeseen. Yhteistyöhön kutsuttiin maakunnan sosiaalialan oppilaitoksia (toinen aste, korkea-aste) ja erilaisia lastensuojelutyön harjoittelupaikkoja kuten sosiaalitoimistoja (sosiaalityö, perhetyö), lastensuojelulaitoksia ja sijaishuoltopaikkoja, lastensuojelujärjestöjä ja hankkeita. Kyselylomakkeessa kysyttiin halukkuutta olla mukana yhteistyöverkostossa, harjoittelupaikkojen www-sivuilla, käytännön opetuksen paikkojen mahdollisuutta taloudelliseen panostamiseen (esim. matkakulu, ruokailu) opiskelijan saamiseksi sekä näkemyksiä liittyen käytännön opetuksen käytäntöjen ja työntekijöiden rekrytoinnin kehittämiseen.

Keskeinen yhteistyöverkoston kokoontuminen tapahtui **yhteistyöiltapäivässä** 19.2.2007. Iltapäivään osallistui yhteensä 34 henkilöä. Iltapäivän aikana tarkasteltiin lastensuojelun käytännön harjoitteluja eri oppilaitosten, opiskelijan ja kunnan näkökulmista. Loppupäivän muodosti harjoittelukäytäntöjen työstäminen KORKO-konsultaatiomenetelmää hyödyntäen. Päivässä oli mukana toimijoita organisaatioiden eri tasoilta; esimiehiä, työntekijöitä ja opiskelijoita.

KÄHY-ohjaajakoulutus

Hankkeen järjestämä **KÄHY-ohjaajakoulutus** toteutettiin ajalla 30.5.–18.12.2007. Koulutuksen tavoitteena oli kehittää lastensuojelun harjoitteluja ohjauskäytäntöjä sekä koulutukseen osallistuvien ja heidän työyhteisöjensä ohjaus- ja arviointitaitojen vahvistaminen. Lisäksi tavoitteena oli lisätä tietoa ajankohtaisista lastensuojelun sisällöllisistä teemoista. Ohjaajakoulu-

tus koostui neljästä lähiovetuspäivästä ja oppimistehtävistä. Lähiovetuspäivät muodostuivat ohjaajavalmiuskoulutuksesta (aamupäivät) ja lastensuojeluyön substanssiosioista (iltapäivät). Ohjaajavalmiuskoulutus sisälsi mm. työyhteisöjen itsearviointia, ohjauksen teoriaa ja oman ohjaajuuden arviointia. Iltapäivän substanssiosuoksissa puolestaan käsiteltiin alkuarviointia ja lapsen kanssa työskentelyä, huostaanottoa juridisena prosessina, sijaishuollon haasteita ja dokumentointia.

Ohjaajakoulutuksessa muodosti keskeisimmän oppimistehtävän työyhteisöjen harjoittelukäytäntöjen kehittämisuunnitelma. Se perustui työyhteisöjen täyttämän "Harjoittelun ohjaus – työyhteisön itsearviointi" -lomakkeen pohjalta tärkeimmäksi tai tärkeimmiksi kehittämiskohteiksi nousseisiin harjoitteluteemoihin ja kysymyksiin. Koulutukseen osallistujat ja heidän työpaikkansa henkilökunta täyttivät Harjoittelun ohjaus – työyhteisön itsearviointi -lomakkeet. Lomake koostui neljästä arviointialueesta: oppimisympäristön rakenteet, ohjaushenkilöstö, harjoittelun ohjaus ja yhteistyö oppilaitoksen kanssa. Lomakkeessa kysyttiin perustietoja sekä siinä on 25 erilaista väittämää. Vastauksissa työyhteisöt arvioivat, miten kyseinen asia toteutuu työyhteisössä (toteutuu, toteutuu osittain, ei toteudu, en osaa sanoa). Koulutuksen aloitti 20 lastensuojelun työntekijää sosiaalityöstä, perhetyöstä, lastensuojelulaitoksista, järjestöstä ja projektityöstä. Heistä keskeytti kaksi työntekijää työpaikkavaihdosten vuoksi. Koulutukseen osallistuneet edustavat kymmentä eri työpaikkaa. Työyksiköistä oli neljä sosiaalityön ja kuusi lastensuojelulaitoksen yksikköä. Useimmiten yhdestä työpaikasta oli kaksi osallistujaa, koska jo hakuvaiheessa tätä pidettiin hyvänä. Koulutukseen osallistuvista osa on toiminut paljon opiskelijoiden ohjaajana (parhaimmillaan 15 vuotta), toisilla puolestaan oli vähemmän aikaisempaa ohjauskokemusta.

Harjoittelun www-sivustot

Lastensuojelun käytännön opetuksen paikoista laadittiin **harjoittelun www-sivut** <http://www.koske.jyu.fi/harjoittelu/> Sivuston tavoitteena on koota tietoa käytännön opetuksen paikoista ja siten edistää käytännön opetuksen paikkojen ja opiskelijoiden kohtaamista. Sivuston toivotaan edistävän käytännön opetuksen toteutumista Keski-Suomessa. Toiseksi sivuston tavoitteena on toimia sosiaalialan käytännön opetuksen tietolähteenä opiskelijoille, käytännön opetuksen paikoille ja koulutusyksiköille. Sivusto on tarkoitettu sosiaalityön, AMK-sosionomien ja lähihoitajien lastensuojelun harjoittelujen tueksi niin asiakastyössä kuin hallinnossa. Tiedot www-sivuja varten kerättiin sähköpostitse ja puhelimitse lomakkeen (liite 4) avulla. Har-

joittelupaikkoja koskeva sivusto sijaitsee Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen www-sivujen yhteydessä. Sivustoa on tarkoitus laajentaa myöhemmin koskemaan lastensuojelun lisäksi muuta sosiaalialaa. Sivustojen ylläpitäjänä toimii Koske. Vielä on sopimatta, kuka käytännössä vastaa sivustosta, sekä sen jatkuvasta kehittämis- ja päivitystyötä.

Työssä oppimisen malli - Traineri

Hankkeessa on aloitettu käytännön opetuksen paikallisen sovellusmallin kehittäminen. Suunnitteilla on kehittää **Traineri -käytännön opetuksen malli**. Malli on ajateltu pilotoitavan sekä lastensuojelussa että muualla sosiaalialan työssä. Alkuvaiheessa haetaan muutamaa kumppania, esimerkiksi lastensuojelun ja aikuissosiaalityö yksiköistä sekä lastensuojelulaitoksesta. Saatujen kokemusten perusteella harkitaan mallin laajentamista eri aloille.

Traineri-oppiminen eroaa totutusta työssä oppimisjaksosta siinä, että työssä oppiminen kietoutuu näkyvämmiin ja tiukemmin teoreettiseen ainekseen. Traineri-piloteissa pyritään siihen, että työpaikkaohjaajalla on paitsi motivaatiota ohjaamisen, myös tarvittavia resursseja, kuten ohjaajakoulutus ja riittävästi ohjaus-, palautteenanto- ja arviointivalmiuksia. Trainerin tulisi merkitä oppilaitoksen ohjaajalle varmuutta siitä, että työssäoppimisen jaksoon liittyvät yhteiset sopimukset toimivat. Opiskelijan kannalta Traineri varmistaa arvioidun työssäoppimisympäristön ja tuen opiskelijan oppimiselle.

2.3 Tulokset

Hankkeen tulososiossa kuvataan ja arvioidaan hankkeen tuloksia. Tulosten tarkastelu aloitetaan kartoituksesta, jossa selvitettiin potentiaalisten yhteistyökumppaneiden halukkuutta osallistua hankkeen toimintaan sekä yhteistyöiltapäivän aikana saaduista kokemuksista. Toiseksi tarkastellaan KÄHY-käytännön harjoittelun ohjaajakoulutusta sekä siihen liittyviä työyhteisöjen itsearviointia ja kehittämistehtäviä. Kolmanneksi esitellään harjoittelun www-sivuja. Neljänneksi kuvaillaan alustavia ajatuksia Traineriharjoittelumallista. Neljänneksi arvioidaan ohjauskustannusten toteutumista. Viimeiseksi tarkastellaan tulevaisuuden haasteita.

Yhteistyöverkoston kokoaminen ja harjoittelun kehittämistarpeita koskeva kartoitus

Yhteistyökumppaneille tehtyyn kyselyyn ja muiden tiedustelujen, kuten henkilökohtaisten keskustelujen avulla saatiin vastaus osallistumisesta hankkeeseen 19:sta keskisuomalaisen kunnan sosiaalitoimistoista. Vastausprosentti on 70 %, kun alueella on yhteensä 27 kuntaa. Sosiaalitoimistoista 11 antoi vastauksen kyselylomakkeella ja muulla tavoin (esim. puhelinkeskustelussa) antoi vastauksen kahdeksan kuntaa. Kahdeksan kunnan sosiaalitoimistosta ei ole yhtään vastausta. Kyselylomake lähetettiin sosiaalitoimen johtaville viranhaltijoille, kuten sosiaalijohtajille ja johtaville työntekijöille. Joidenkin pienehköjen kuntien osalta lomake lähetettiin sosiaalityöntekijälle aikaisemman tuntemisen perusteella. Lisäksi kysely lähetettiin Keski-Suomalaisten kuntien omistuksessa olevien ja yksityisten lastensuojelulaitosten johtajille.

Kuntien sosiaalitoimista 13 ilmoitti haluavansa osallistua hankkeeseen. Kahdessa sosiaalitoimistossa vastaajat olivat epävarmoja, ja he halusivat vielä miettiä asiaa. Neljästä sosiaalitoimistosta ilmoitettiin, ettei niistä osallistuta hankkeeseen. Hankkeeseen osallistumista kysyttiin seuraavien tekijöiden avulla, vastaajat ilmoittivat osallistuvansa niistä yhteen tai useampaan :

- 1) osallistuminen käytännön opetuksen yhteistyöverkoston,
- 2) osallistuminen harjoittelupaikkojen www-sivuille ja/tai
- 3) taloudellinen panostaminen harjoittelijoiden saamiseksi (esim. matkakulu, ruokailu, asunto).

KÄHY-hankkeen toiminnasta kieltäytyneistä ja kyselyyn vastaamattomien kuntien sosiaalitoimistoista on enemmistö pieniä kuntia. Niistä osa sijaitsee melko vaikeiden kulkuyhteyksien päässä oppilaitoksista. Kuntien ja muiden yksiköiden kanssa käytyjen puhelujen perusteella voidaan sanoa, että suuri osa työyksiköistä piti tärkeänä lastensuojelun käytännön työssäoppimisen kehittämistä yleensä ja harjoittelua merkityksellisenä työntekijöiden rekrytointiväylänä. Jotkut tahot osoittivat erityistä kiinnostusta. Heillä oli esimerkiksi hyviä kokemuksia työssäoppimisesta ja sen avulla sijaisten saamisesta. Jotkut hyvin positiivisesti suhtautuneet toivat esille heillä olevan aikaisemman ohjaajakoulutuksen. Hyvät kokemukset ja perehtyneisyys ohjaamisen kysymyksiin näyttäisivät olevan yhteydessä kiinnostukseen käytännön opetuksen kehittämistä kohtaan. Aina asian laita ei kuitenkaan ole näin. Myös sellaisessa paikassa oltiin hyvin kiinnostuneita käytännön opetuksesta ja sen kehittämisestä, jossa ei ole ollut harjoittelijaa. Toisilla kiinnostusta kehittä-

mistyötä vähensi se, että he ovat jo mukana monissa muissa hankkeissa tai kuntaliitosten koetaan vievän voimavaroja. Eräs vastaaja puolestaan ”katsoi peiliin” ja pohti sitä, että sijaisten saamisen vaikeuksien taustalla on heidän nihkeytensä ottaa harjoittelijoita. Oli myös havaittavissa, että kaikissa paikoissa ei nähty käytännön harjoitteluun panostamista tärkeänä. Syynä oli esimerkiksi se, että päteviä sosiaalityöntekijöitä on saatu hyvin tähän mennessä. Tilanne on kuitenkin vaikeutumassa myös Keski-Suomessa, erityisesti pätevien sosiaalityöntekijöiden rekrytoinnin osalta.

Lastensuojelulaitoksista kuusi ilmoitti olevansa mukana KÄHY-hankkeen työssäoppimisen kehittämistyössä. Kuusi laitosta puolestaan joko miettii asiaa tai ei ole vastannut kyselyyn. Lisäksi kehittämistyössä halusivat olla mukana kaikki alueella toimivat viisi lastensuojelujärjestöä ja yksi sosiaalialan yhdistys. On huomioitava, että hankkeen järjestämässä yhteistyöiltapäivässä (19.2.2007) oli mukana myös niitä toimijoita, jotka ovat joko epäroineet osallistumista hankkeeseen tai eivät ole kertoneet kantaansa asian suhteen. Useimmat työnantajatahot olivat siis kiinnostuneita hankkeen toiminnasta, vaikka eivät ole suoraan ilmaisseet haluansa osallistua hankkeen toimintaan.

Saadakseen opiskelijoita harjoitteluun jotkut työssäoppimispaikat ovat valmiita tukemaan opiskelijoita taloudellisesti: sosiaalitoimistoista kolme, järjestöistä yksi ja lastensuojelulaitoksista yksi. Kyselyn avovastauksissa² tuli esille paljon harjoittelua koskevia näkemyksiä. Näissä vastauksissa toivottiin, että opiskelijalla olisi perustiedot lastensuojelutyöstä ennen harjoittelua, harjoittelupaikat toivat esille halukkuutta panostaa harjoitteluun – jotkut kokivat ohjausressussin puutteen vaikeuttavan harjoittelua. Harjoittelupaikoissa toivottiin enemmän yhteistyötä oppilaitosten kanssa, tietoa harjoittelijoiden ohjaamisesta, tietoa tavoitteista ja tietoa opetussuunnitelmista sekä suunnitellumpia harjoitteluja. Uusien työntekijöiden rekrytoinnin suhteen harjoittelua pidettiin tärkeänä väylänä työelämään, lisäksi tärkeäksi koetaan työpaikan imago. Moni toi myös esille toiveen sijaispankista, josta saisivat rekrytoida työntekijöitä.

Yhteistyöiltapäivän 19.2.2007 aikana tuli esille laaja-alaista harjoittelukäytäntöjen kehittämistä ja käytännön harjoittelun näkeminen tärkeäksi asiaksi, mm. työntekijöiden rekrytoinnin kannalta. Osallistujat pitivät tär-

² Kyselylomakkeessa kysyttiin avoimilla kysymyksillä: minkälaista tukea työyhteisönne tarvitsee opiskelijoidne ohjaamiseen, miten harjoittelukäytäntöjä tulisi kehittää työyksikössänne ja oppilaitosten näkökulmasta, miten uusien työntekijöiden rekrytointia tulisi kiihittää työyksikössänne ja oppilaitosten näkökulmasta.

keänä käytännön opetukseen panostamista niin yksilöllisinä ohjaajina kuin työyhteisönäkin. Työntekijät toivovat työntäjän mahdollistavan ohjaamisen resurssit. Käytännön opetuksen toivotaan hyödyntävän niin opiskelijoita kuin ohjaajiaakin. Ohjausryhmä on suunnitellut syksylle 2008 vastaavaa yhteistyöiltapäivää, jossa tarkasteltaisiin harjoittelupaikkojen www-sivuja, KÄHY-hanketta, käytännön opetuksen uusia mahdollisia innovaatioita, yhteistyön kehittämisen tarpeita ja muuttuvia opetussuunnitelmia.

KÄHY-ohjaajakoulutuksen arviointia palautteiden ja kehittämistehävien valossa

Auli Laitinen (2008) on arvioinut julkaisemattomassa opinnäytetyössään **KÄHY-ohjaajakoulutuksen** sisältöä ja toteutusta. Koulutukseen hakeutumisen syitä olivat mm. oma motivaatio toimia ohjaajana, halu kehittää ja panostaa ohjaukseen, halu vaikuttaa ohjauksen onnistumiseen ja työvoiman saatavuuteen. Koulutus nähtiin väylänä laadukkaaseen käytännön opetuksen ohjaukseen. Monet koulutukseen osallistuneet ovat työntekijöitä, joilla on harjoittelijoiden ohjausvastuuta työyksikössään. Osalla oli koulutuksen aikana myös opiskelija mukana ohjaajakoulutuksessa. Ohjaajakoulutettavien ja opiskelijoiden yhteiset koulutuspäivät olivat yksi KÄHY-hankkeen tuloksista; ohjaajakoulutuksen kokemusten perusteella voidaan suositella hyvänä käytäntönä sellaisia rakenteita ja foorumeita, joissa opiskelijat, työssäoppimisen ohjaajat ja oppilaitokset yhdessä muovaavat ja kehittävät työssäoppimisen käytäntöjä.

KÄHY-ohjaajakoulutus käynnisti koulutukseen osallistuvilla oman oppimisprosessin. Koulutus aktivoi kaikilla koulutukseen osallistuneilla käytännön opetukseen liittyvää ajatustyötä ja pohdintaa. Osallistujat kokivat koulutuksen pysäyttäneen miettimään käytännön opetuksen rakenteita ja prosesseja sekä antaneen välineitä pohtia ohjausta sekä ohjaamisen että ohjattavan näkökulmasta:

”Harjoitteluaikaa on alkanut myös ajatella eri tavalla, enemmän opiskelijälähtöisesti ja siltä kantilta, miten itse voisi pohjaajana tehdä harjoittelusta mahdollisimman hyvän ja onnistuneen”.

Koulutus on myös aktivoinut keskustelua ja synnyttänyt uusia visioita työpaikoilla. Työyhteisöjen aktivoituminen ja yhteisölliset oppimisprosessit olivat päässeet monilla alkuun. Työntekijät odottivat koulutukseen liittyvien kehittämissuunnitelmien edistävän työyhteisöjen aktivoitumista. Kehittä-

missuunnitelmien olisi kuitenkin toivottu nivoutuvan tiiviimmin koulutuksen sisältöihin ja mahdollisuutta käyttää oman työyhteisön itsearviointia tehtävän tekemisessä. Koulutukseen osallistujat palauttivat työyhteisöjen itsearviointit ennen kehittämistehtävän tekemistä. Moni osallistuja kaipasi enemmän konkreettista käytännön harjoittelun sisältöön paneutumista ja syvempää ohjaukseen liittyvää pohdiskelua. Osallistujat toivoivat konkreettisempaa tietoa ja opastusta opiskelijoiden ohjaamiseen sekä käytännön esimerkkejä. Monet kokevat epäselviksi oppilaitoksissa asetetut työssä oppimisen sisällöt ja tavoitteet. (Laitinen 2008.)

Koulutukseen osallistujat kokivat merkitykselliseksi koulutuksen vertaisryhmän. Sen koettiin tukevan uuden oppimista ja muiden kokemusten kuulemistakin pidettiin tärkeänä. Suurimmiksi haasteiksi koulutukseen osallistujat kokivat suuren perustyön määrän. Koulutuksen toteutuksen suhteen osallistujien mielipiteet jakautuivat. Koulutuspäivän jakautumisen kahteen erilliseen osaan koettiin hyväksi. Pääsääntöisesti koulutuksen pitkäkestoisuutta (neljä koulutuspäivää ajalla toukokuu – joulukuu 2007) pidettiin hyvänä oppimisprosessin kannalta. Jotkut olisivat toivoneet tiiviimmän koulutuksen, etteivät asiat ehtisi unohtua välillä. Toinen mielipiteitä jakanut tekijä on lastensuojelun substanssiosuuden sisällyttäminen koulutukseen. Sitä pidettiin mielenkiintoisena ja hyvänä lisänä koulutukselle. Jotkut kokivat lastensuojelun teemoihin liittyvän vuorovaikutuksen ja keskustelujen koettiin olevan koulutuksen parasta antia. Toisaalta lastensuojelukoulutusta pidettiin toissijaisena ohjaajakoulutukseen nähden eikä lastensuojelukoulutuksen koettu vahvistavan omaa osaamista. (Laitinen 2008.)

Koulutukseen osallistuneet ja heidän työyhteisönsä täyttivät **Harjoittelun ohjaus – työyhteisön itsearviointi -kyselyn**. Määräaikaan mennessä kyselyn palautti 10:stä työyhteisöstä yhdeksän. Vastauksia tuli yhteensä 68. Vastaajista oli ohjaajia 51 %, sosiaalityöntekijöitä 25 %, perhetyöntekijöitä 15 %. Lisäksi oli yhdestä kahteen vastaajaa, joiden nimikkeenä on etuuskäsitteittä, kehittäjäsosiaalityöntekijä, projektipäällikkö ja johtaja. Vastaajista oli ohjannut opiskelijoita 82 %, 18 %:lla ei ollut ohjauskokemusta. Vastaajista 2/3:n työyhteisöissä oli kehitetty opiskelijaohjausta viimeisten viiden vuoden aikana ja 1/3:lla ei ollut tehty kehittämistyötä. Kyselyn vastausten perusteella työyhteisöissä toteutuvat parhaiten seuraavat opiskelijan työssäoppimista tukevat seikat:

- myönteinen ilmapiiri
- alkukeskustelu opiskelijan kanssa
- ohjaajan perehtyminen opiskelijan tavoitteisiin täsmentäen niitä

- turvallisen ja tasa-arvoisen ilmapiirin luominen

Työyhteisöissä näyttää olevan eniten puutteita seuraavien tekijöiden suhteen:

- perehdytysohjelma
- valmiudet ohjata kansainvälisiä opiskelijoita
- työyhteisössä yhteisesti sovittujen arviointikriteerien käyttäminen

Nämä tekijät eivät toteutuneet lainkaan 18–22 %:lla vastaajista. Lisäksi eniten epävarmuutta yhteistyön suhteen oli oppilaitosten kanssa (ei osaa sanoa –vastauksia 19-31 %:lla). Tämä tuli esille ohjaajan osallistumisessa heille järjestettyihin koulutuksiin ja informaatiotilaisuuksiin, koulutuksen ja työelämän yhteistyöhön liittyvien ideoiden esittämisen suhteen ja ohjaamistointia koskevan palautteen antamisessa koulutusyksiköille.

Koulutukseen osallistuneet laativat **kehittämistehtävät**. Kehittämistehtävät lähtivät työyhteisöjen tarpeesta. Useimmat tekivät tehtävät pareittain. Kehittämistehtävät konkretisoivat työssä oppimisen kehittämistyötä työyhteisöissä. Niiden virittäjinä toimi Harjoittelun ohjaus – työyhteisön itsearviointi -kysely. Kehittämistehtävät koskivat useimmiten perehdyttämissuunnitelmi-
en tekemistä. *Perehdytys* sisältää tavallisesti talon tapoihin ja työn sisältöön perehdyttämistä. Eräässä lastensuojelulaitoksen kehittämistehtävässä perehdytykseen sisällytettiin myös ”työntekijänä olemisen” perehdytys, esimerkiksi lapsen tai nuoren kohtaamisessa ”osaa olla aikuinen”, ”pyrkii luomaan kontaktin nuoreen omana itsenään”. Työntekijänä olemiseen voi sisällyttää myös seuraavat palautetta koskevat asiat: ”osaa ottaa ja antaa palautetta”, ”uskaltaa nostaa esille itseä hämmentäviä asioita” ja ”uskaltaa kyseenalaistaa toimintamalleja”. Nämä työntekijänä olemista koskevat asiat ovat tärkeitä ja niihin tulee sosiaalialan työssäoppimisessa kiinnittää jatkossa enemmän huomiota. Myös opiskelijan kypsytyksen kiinnitettiin huomiota. Yhdessä kehittämistehtävässä korostettiin tärkeyttä kiinnittää huomiota siihen, että lastenkotiharjoittelu edellyttää opiskelijalta lastensuojeluun paneutumista sekä aikuisuutta ja ammatillista suhtautumista harjoitteluun – siis työelämätaitoja. Eräs yksikkö oli tehnyt *ohjekirjan ohjaajalle*. Se sisälsi käytännöllisten asioiden lisäksi seuraavia ohjeita:

- kerralla ei kannata kertoa kaikkea, koska kaikkea ei voi omaksua kerralla
- luo opiskelijalle mahdollisuuksia tehdä erilaisia työtehtäviä
- anna palautetta konkreettisesti työtilanteista
- käytä hampurilaispalautetta

- kannusta opiskelijaa kysymään ja ihmettelemään
- arvioi rehellisesti

Kehittämistehtävissä korostettiin myös tarvetta luoda *yhtenäisiä opiskelijan ohjauksen käytäntöjä ja yhteisöllistä vastuuta opiskelijasta*. Viimeisenä kehittämistehtävänä mainittakoon opiskelijalle annettava arviointilomake, jonka avulla hän arvioi työpaikkaohjaajan toimintaa.

Harjoittelu-sivustot hankkeen tuloksena

Hankkeessa luotiin **harjoittelun www-sivut**. Sivustolle (<http://www.koske.jyu.fi/harjoittelu/>) on koottu tietoa harjoittelusta, keskisuomalaisista sosiaalialan oppilaitoksista (toisen asteen oppilaitokset, ammattikorkeakoulut, yliopisto) ja Keski-Suomessa sijaitsevista harjoittelupaikoista. Tällä hetkellä sivustolle on ilmoittanut 18 työyksikköä tiedot lastensuojelun harjoittelupaikoista. Harjoittelupaikoista kerättiin seuraavia tietoja: yhteystiedot, millaisille opiskelijoille ja mihin opiskeluvaiheeseen työssäoppiminen sopii, työssäoppimipaikan kuvaus, työssäoppimisjakson työtehtäviä, ohjaukseen liittyvät tiedot ja lisätiedot, kuten työssäoppimiseen liittyviin kustannuksiin osallistuminen. Harjoittelusivustojen käyttökelpoisuudesta ei ole kerätty vielä palautetta tai kehittämisehdotuksia, mutta se on hankkeen kevään 2008 toimintasuunnitelmassa. Harjoittelu-sivujen yhteensopivuutta ammattikorkeakoulujen JobStep-sivujen kanssa tulee myös arvioida.

Työssäoppimismalli

Hankkeen lopputuloksena ollaan muotoilemassa työssäoppimismallia, jolle on nimiehdotuksena Traineri –harjoittelumalli. Trainerin tarkoituksena on lisätä harjoittelun suunnitelmallisuutta ja tarkoituksenmukaista kohdentumista. Trainerin on ajateltu sijoittuvan opetusklinikan ja tavanomaisen harjoittelun välimaastoon. Traineri-oppiminen eroaa totutusta työssäoppimisjaksosta siinä, että työssäoppiminen kietoutuu näkyvämmiin ja tiukemmin teoreettiseen ainekseen. Traineri-piloteissa pyritään siihen, että työpaikkaohjaajalla on paitsi motivaatiota ohjaamisen, myös tarvittavia resursseja, kuten ohjaajakoulutus ja riittävästi ohjaus-, palautteenanto- ja arviointivalmiuksia. Trainerin tulisi merkitä oppilaitoksen ohjaajalle varmuutta siitä, että työssäoppimisen jaksoon liittyvät yhteiset sopimukset toimivat. Opiskelijan kannalta Traineri varmistaa arvioidun työssäoppimisympäristön ja tuen opiskelijan oppimiselle.

Tarkoituksena on lähteä liikkeelle piloteista ja niistä saatavien kokemusten perusteella laajentaa mallin toteutusta. Malli voi aluksi koskea esimerkiksi sosiaalityön opiskelijoita, mutta tarkoituksena on laajentaa se koskemaan myös muuta sosiaalialan koulutusta. Pilotteina voisivat toimia kaupunki-mainen sosiaalityön lastensuojeluyksikkö, maaseudun sosiaalitoimisto ja päihdetyön yksikkö. Paikkojen suhteen on tarkoitus hyödyntää ohjaajakoulutuksen saaneita työntekijöitä.

Keskeistä ideassa on koulutusyksiköiden ja työssäoppimispaikkojen tiiviimpi yhteistyö työssäoppimisjaksojen suhteen jo ennen jakson alkamista. Lisäksi mallissa pyritään kokeilemaan ja arvioimaan koulutusyksikön opettajan osallistumista käytännön opetukseen ja työpaikkojen osallistumista koulutusyksiköiden opetustyöhön. Yhtenä ideana mallissa on opiskelijan toimiminen työntekijän työparina esimerkiksi yhdessä asiakasprosessissa (ks. Hipp 2007). Opiskelijan osallistumisen aste vaihtelee seuraamisesta ja dokumentoinnista opiskelijan aktiiviseen osallistumiseen. Trainerin sateenvarjo-organisaationa on suunniteltu toimivan Koske ja/tai kehittämisyksiköt.

Harjoittelukustannukset

Hankkeen aikana selviteltiin koulutusyksiköiden harjoitteluista maksamia palkkioita ja pohdittiin palkkion maksamisen kohdentumista. Käytännön harjoittelun ohjauksesta maksettavien palkkioiden määräytyminen ja kohdentuminen ovat seikkoja, joihin on tarvetta kiinnittää huomiota. Maksettavien ohjauspalkkioiden välillä on melko suuria eroja. Sen suhteen toivottaisiin valtakunnallisia suosituksia. Jyväskylän ammattiopisto maksaa käytännön opetuksesta noin 7 euroa/ päivä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu maksaa käytännön opetuksesta ohjauspalkkiota 7,60 euroa/harjoittelupäivä. Ammattikorkeakoulu ei maksa aina palkkiota, jos opiskelija tekee opinnäytetyön harjoittelupaikalle. Päiväkohtaisen korvauksen sijaan toivottaisiin ohjaustunteihin perustuvaa korvausta. Jyväskylän yliopisto puolestaan maksaa II harjoittelusta ohjauspalkkiota yhteensä 10 ohjaustunnilta (15 euroa/tunti), joten palkkio on kokonaisuudessaan 150 euroa. Yliopistojen välillä on melko isoja eroja ohjauspalkkioiden maksun suhteen (Tuohino 2007, 11–12). Myös opiskelijan harjoittelusopimusten tekemisen välillä on eroja. Yliopistossa käytännön opetuksesta vastaava lehtori ja käytännön opetuksen ohjaaja allekirjoittavat harjoittelusopimuksen. Ammattikorkeakoulussa puolestaan harjoitteluyksikön organisaatio (kunta, järjestö, yritys, muu organisaatio) ja oppilaitos laativat harjoittelusopimuksen. Samoin am-

mattiopistossa oppilaitos tekee kunnan, järjestön tai yrityksen kanssa puitesopimuksen.

Harjoittelukustannusten ja ohjausresurssien suhteen toivotaan yleisiä suosituksia esimerkiksi siitä, miten ohjaaminen huomioidaan työajassa, henkilökohtaisessa palkanlisässä ja muina resursseina. Muita resursseja voi tukea koko työyhteisö antamalla ohjaajalle aikaa ja tilaa. Toisaalta opiskelijan ohjaamisessa on tärkeää, että henkilökohtaisen ohjaajan lisäksi koko työyhteisö osallistuu ohjaamiseen. Ohjaajakoulutuksen käyneiden ohjaajien tulisi saada henkilökohtainen ohjauspalkkio. Joissakin harjoittelupaikoissa ohjauspalkkion saa koko työyhteisö. Joissakin paikoissa palkkiota ei saa ohjaaja eikä työyhteisö, vaan palkkio ohjataan koko organisaatiolle. Ajoittain on myös pohdittu ohjauspalkkioista luopumista kokonaan. Tällöin ohjauspalkkio voisi olla esimerkiksi koulutuksen tarjoamista ohjaajalle.

2.4 Tulevaisuuden haasteet

KÄHY-hankkeessa pystyttiin vastaamaan tavoitteisiin hyvin aikaan ja resursseihin nähden. Resurssien käyttöä voidaan pitää optimaalisena suhteessa tuloksiin. Valittua linjaa – osa-aikaisen projektikoordinaattorin palkkaamista hankkeen vastuuhenkilöksi voidaan pitää onnistuneena ratkaisuna. Ohjausryhmän sitoutuminen työskentelyyn oli vahvaa ja motivoinutta ja ohjausryhmän jäsenet ovat olleet valmiita jatkamaan työssä oppimisen kehittämistä myös varsinaisen hankeajan päättymisen jälkeen. Ohjausryhmän jäsenten taustaorganisaatiot (työelämän yksiköt, koulutusyksiköt ja kehittämissyksiköt) ovat omalla panoksellaan antaneet huomattavia asiantuntijaresursseja hankkeen käyttöön.

Keski-Suomessa on tulevaisuuden haasteena KÄHY-hankkeessa aloitettujen toimintojen ja suunnitelmien toteuttaminen ja ylläpitäminen. Traineri -työssäoppimismallin eteenpäinvieminen, harjoittelun www-sivujen ylläpitäminen ja verkoston toiminta ovat päässeet alkuun. Alun jälkeen on varmistettava jatko. Työssäoppimisen kehittämistyö ja toimintojen ylläpitäminen edellyttävät asiaan innostunutta, innovatiivista ja hyvin verkostoituvaa työntekijää. Tällä hetkellä näyttää siltä, että toimintoja olisi hoidettava omien töiden ohessa. Hanke on ollut urauurtava lastensuojelun käytännön harjoittelun kehittämishanke Keski-Suomen alueella. Hankkeen aikana saadut kokemuksen ja yhteinen kehittämistyö tukevat yhteistyötä myös jatkossa.

KÄHY-hankkeen aikana saatujen kokemusten ja tulosten perusteella sosiaalialan työssäoppimisen valtakunnallisena haasteena on ohjaajakoulutusmallien rakentaminen työssäoppimisjaksojen ohjaajille. Koulutuksen suunnittelussa tulee hyödyntää aikaisempien ja tämän hankkeen aikana toteutettujen ohjaajakoulutusten kokemuksia, palautteita ja arviointeja. Samalla kun koulutetaan ohjaajia, vaikutetaan hyvien työssäoppimisympäristöjen syntymiseen. Opiskelijalla on oikeus saada laadukasta ja ammatillisuutta kehittävä ohjausta ja arviointia. Myös oppilaitoksen on pystyttävä varmistumaan siitä, että opiskelijat työssäoppimisjaksoilla saavat sovittua ja hyvää ohjausta. KÄHY-hankkeen koulutuksessa laaditut käytännön harjoittelun kehittämissuunnitelmat osoittivat, että harjoittelukäytäntöjen arviointia ja kehittämistä työssäoppimispaikoilla tulee tukea.

Hankkeessa saatujen kokemusten perusteella voidaan sanoa, että työssäoppimisen seudullisen ja alueellisen koordinaation kehittämiseen tulee kiinnittää huomiota. Työssäoppimiskäytäntöjen kehittäminen tulee nähdä oppilaitosten, työelämän, opiskelijoiden ja muiden toimijoiden yhteisenä tehtävänä. Vaikka paikalliset ratkaisut eroavat toisistaan, on tärkeää, että työssäoppimista kehittävä verkoston koordinoinnista ja vastuista on sovittu. Tulevaisuudessa haasteena on opiskelijoiden voimakkaampi osallistaminen työssäoppimiskäytäntöjen kehittämiseen.

Suosittellemme myös muille harjoittelun www-sivujen tyyppisen sivuston muodostamista. Näin opiskelija saa kootusti tietoa harjoittelupaikoista ja harjoittelusta yleisemminkin. Sivusto helpottaa opiskelijaa löytämään erilaisia harjoittelun ohjaamiseen motivoituneita työpaikkoja. Harjoittelun www-sivut ovat todennäköisesti vielä tärkeämpiä yliopiston kuin ammattikorkeakoulun opiskelijoille. Ammattikorkeakoulun opiskelijoille on olemassa laaja Jobstep -sivusto (www.jobstep.net), jossa on kootusti tietoa harjoittelupaikoista. Yliopiston opiskelijoille ei ole vastaavantyyppistä www-sivustoa.

Työssäoppimiskustannusten ja ohjausresurssien suhteen tarvitaan kansallisia suosituksia esimerkiksi siitä, miten ohjaaminen huomioidaan ohjaajien työajassa, henkilökohtaisessa palkanlisässä ja muissa resursseissa. Lisäksi koulutuksikoiden välillä on eroa siinä, miten käytännön opetus huomioidaan henkilökunnan voimavaroissa.

Hankkeessa ei ainoastaan kehitetty työssäoppimiskäytäntöjä, vaan sen tavoitteena oli myös turvata sosiaalialan vetovoimaisuutta sekä vahvistaa alan opiskelijoiden ammatti-identiteettiä ja motivaatiota työskennellä alalla koulutustasoaan vastaavasti. Onnistuneet kokemukset työssäoppimisjaksoilta

vaikuttavat sosiaalialan vetovoimaisuuteen ja työssä pysymiseen. Erilaisten innovatiivisten työssäoppimismallien kokeilua ja kehittämistä on tarpeen jatkaa.

Lähteet

Hipp, Tiia (2007) Lastensuojelu ja asiakastyön taidot – opiskelijana kentällä. <http://www.socca.fi/lastensuojelu/aineistot/tiia.pdf>

Laitinen, Auli (2008) KÄHY-koulutus - polku yhteisölliseen oppimisprosessiin. Opin-
näytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, ammatillinen opettajakorkeakoulu. Jul-
kaisematon käsikirjoitus.

K O S K E
KESKI-SUOMEN
SOSIAALIALAN
OSAAMISKESKUS

Julkaisija

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Käyntiosoite

Matarankatu 4, 1. kerros, Jyväskylä

Postiosoite

Matarankatu 4

40014 Jyväskylän yliopisto

www.koskeverkko.fi